

Een vrouw met een benauwd gevoel op de borst

Loes Klieverik, cardioloog
21 november 2018

Disclosures spreker

(potentiële) belangenverstremgeling	Nothing to disclose

Inleiding

- Weinig awareness voor vrouwen met hartklachten
- Klachten wordt vaak afgeschreven als “zit tussen de oren” of vrouwen worden benaderd vanuit een mannelijk perspectief
- Maar uit wetenschappelijk onderzoek blijken belangrijke geslachtsverschillen:
  - Andere uiting van klachten
  - Vrouw specifieke risicofactoren naast de traditionele risicofactoren
  - Verschillen in pathofysiologie

Klassieke risicofactoren

- Hart en vaatziekten in de familie < 60 jaar bij een eerstegraads familielid
- Roken
- Hoge bloeddruk
- Hoog cholesterol
- Diabetes mellitus
- Stress
- Overgewicht

Vrouwspecifieke risicofactoren

- Migraine
- Zwangerschappen gecompliceerd door HELLP, DM, HT
- Infertiliteit
- PCOS
- Leeftijd menarche
- Vroege menopauze (< 40 jaar)
- Reuma
- Fibromyalgie
- Hyper/hypothyreoidie

Risicofactoren: hoe zit dat nou bij vrouwen?

- < 55 jaar: roken belangrijkste risicofactor voor ontwikkelen ACS: 60% verhoogde kans op ischemische hartziekte
- Overgang: allerlei veranderingen, mn verminderde gevoeligheid oestrogeenreceptoren, toename bloeddruk
- > 65 jaar vaker clusteren van klassieke risicofactoren voor ontwikkelen ACS

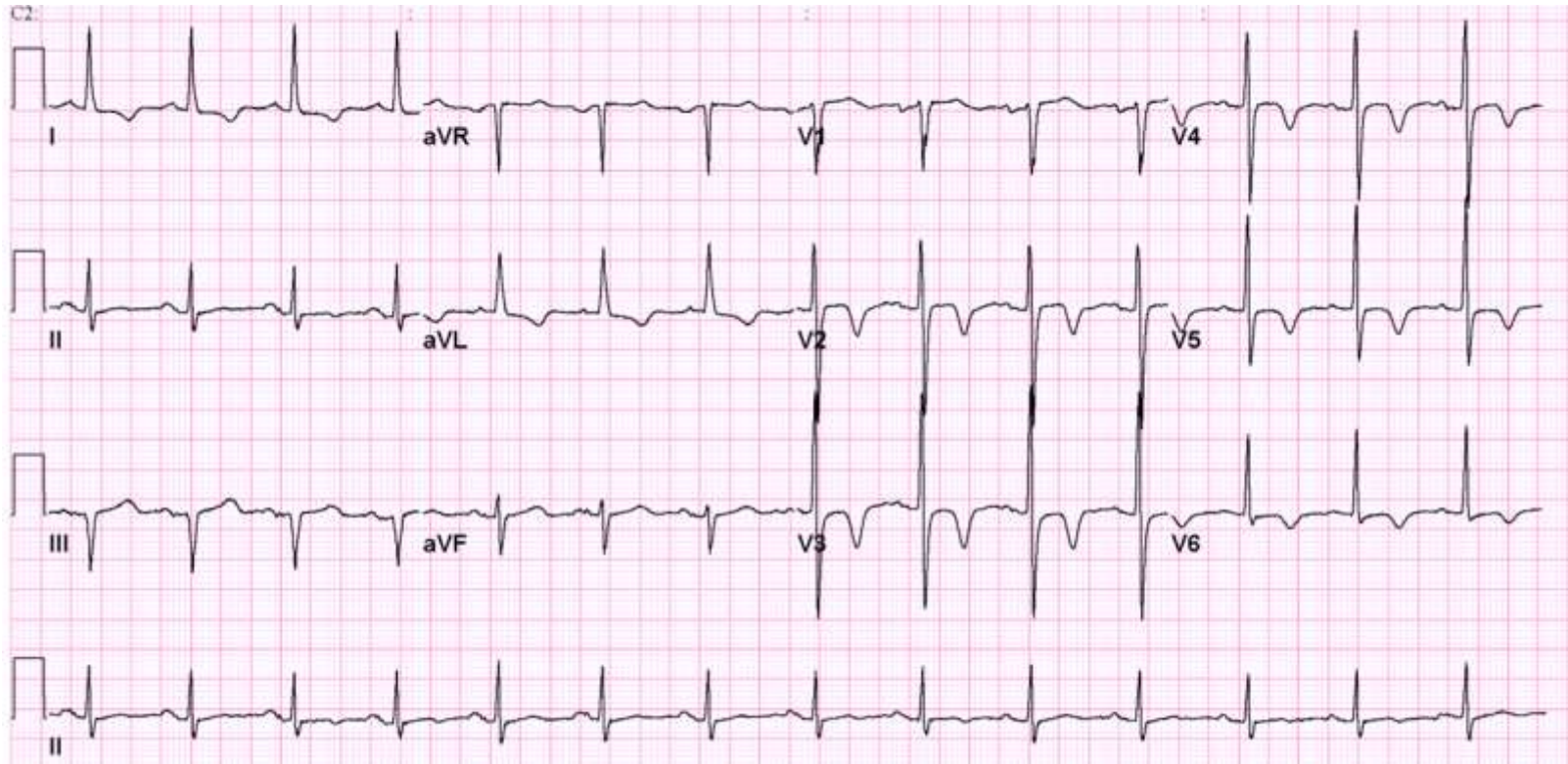
CASUS

Mevrouw de Vries

- 46 jaar
  - Komt eigenlijk om een recept op te halen
  - Vertelt terloops dat haar broer recent overleden is tgv het hart
  - En dat ze toch wel erg bezorgd is...
  - Voelde gisteravond ook een onbestemd gevoel op de borst...
-
- Kan de dokter ook niet even een hartfilmpje maken...? Of denkt u dat het niet nodig is?

ECG mevrouw de Vries

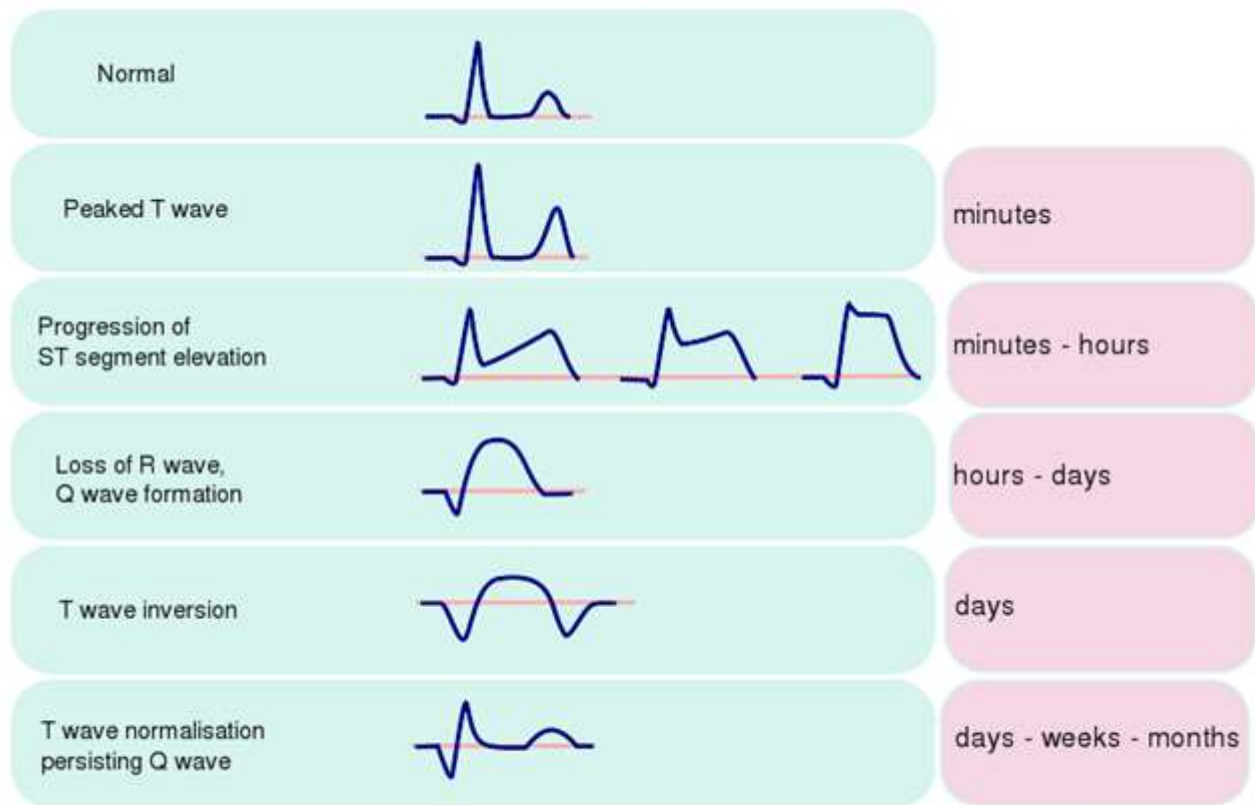
Alarmsymptomen

- Hevige druk op de borst
- Bleek
- Zweten
- Koud
- Trage of juist snelle pols of bloeddruk systolische < 100 mmHg

En nu?

- Naar het ziekenhuis?
- Of kan dit ook op de spoedpoli?
- Ambulance?
- Medicatie?

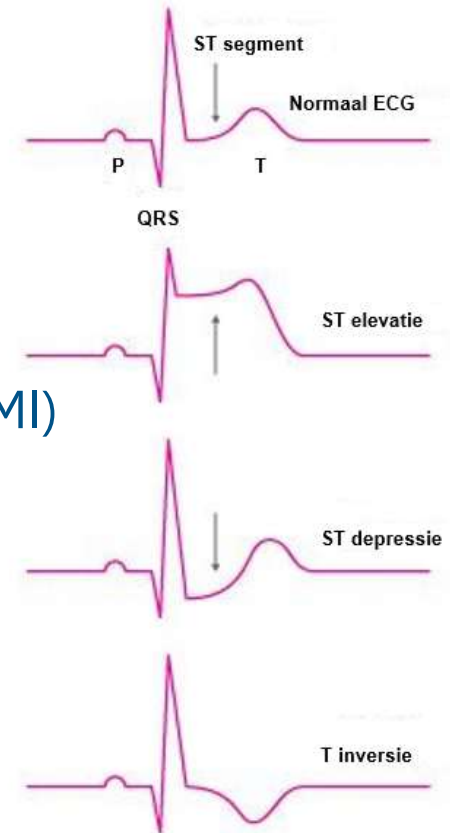
ECG evolutie myocard infarct zonder reperfusie

ECG PEDIA.ORG

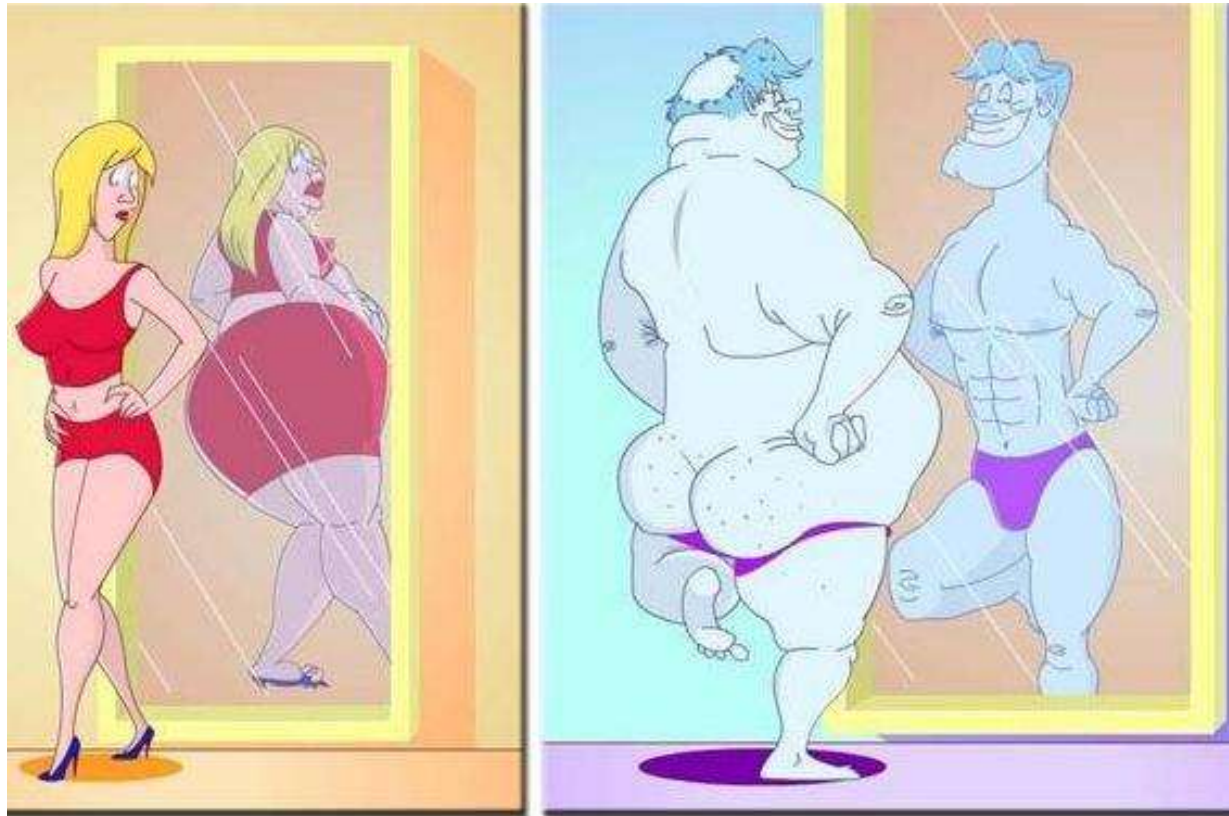
Twee soorten hartinfarcten

- Volledig afgesloten bloedvat (STEMI)
  - Goed zichtbaar op ambulance ECG
  - Direct naar PCI centrum
- Deels afgesloten vat, brokje plaque laat los (NSTEMI)
  - Normaal of licht afwijkend ECG
  - Vaak minder schade
  - Signaal om op korte termijn een hartcatheterisatie te doen, behandeling met medicijnen en eventueel later een PCI of CABG

Medicatie: “Golden Five”

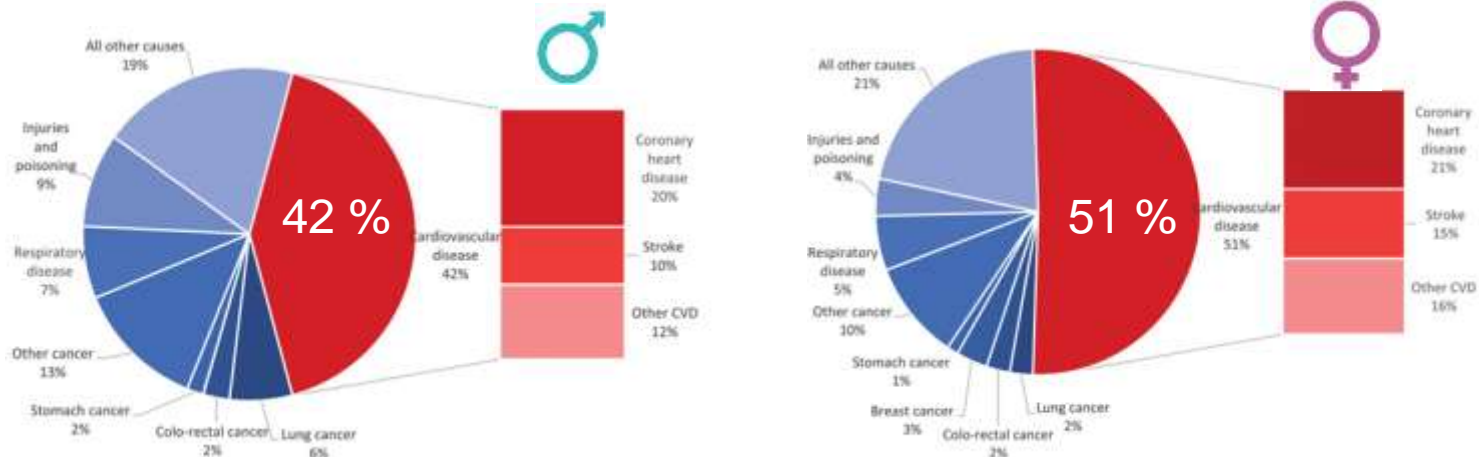
- Duale antiplatelet therapy (DAPT): trombozytenaggregatieremmer icm Ticagrelor Clopidogrel of Prasugrel
- Bètablokkers
- Statines
- ACE remmers/AT II-antagonisten
- Maagbeschermers bij patiënten > 70 jaar of hoog risico op maagbloedingen

The Difference Between Women & Men

Sterfte hart- en vaatziekten bij vrouwen

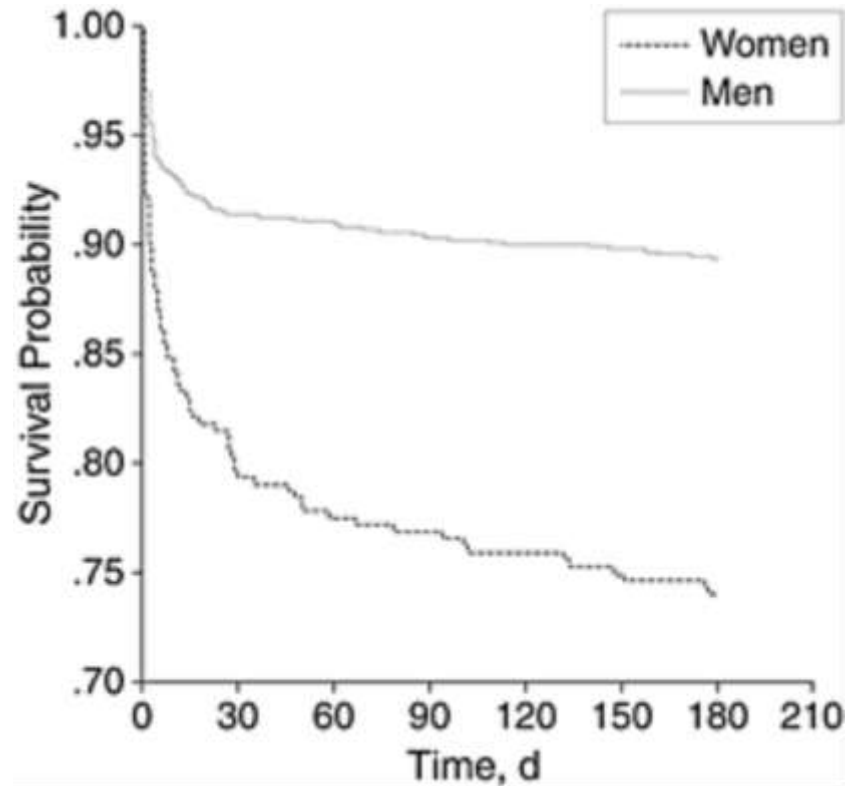
- Mondiale doodsoorzaak nummer 1
- Hartinfarct 7-10 jaar later, door de menopauze
- Lage awareness bij vrouwen
- Onderwaardering en onderbehandeling van vrouwen
- Grotere delay

WHO m/v mortaliteit 2012 Europa

Vrouwen lagere overlevingskans na hartinfarct

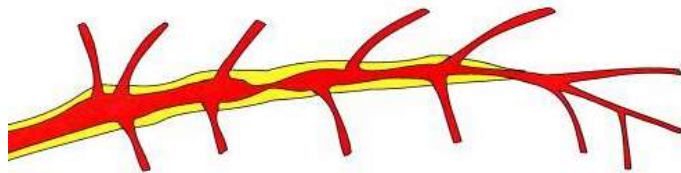
*RESCATE study
Six-month survival after first myocardial infarction.
JAMA. 1998;280(16):1405-1409.*

Coronairlijden bij vrouwen

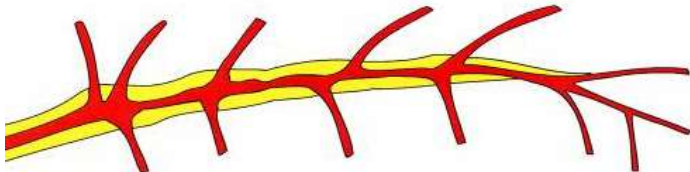
- Toename ACS bij vrouwen op middelbare leeftijd
- Op jongere leeftijd (< 50 jaar) vaker plaque erosies i.p.v. plaqueruptuur bij vrouwen
- Plaque ruptuur > 50 jaar bij vrouwen en mannen ongeacht leeftijd
- Minder uitgebreide artherosclerose, vaker non-obstructief coronairlijden (NOCAD)
- Meer coronairspasmen
- > 65 jaar meer obstructief patroon

“Vrouwelijk” patroon van coronairsclerose

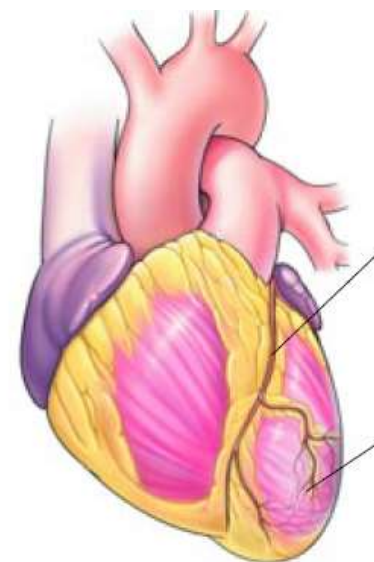
- Minder vernauwingen kransvaten (vooral < 65 jaar)
- Diffuser patroon atherosclerose
- Minder kalk, meer “soft” plaques
- Meer vasculaire disfunctie (ook na PCI en CABG)
- Klinische prognose niet beter

♂: gelocaliseerde vernauwing

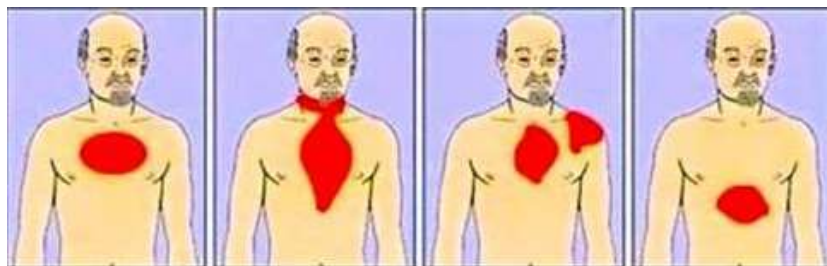
♀: diffuse, wandstandige atherosclerose

kleinere diameter
kransslagaderen

disfunctie/spasme
in de kleine
vertakkingen

Klachtenpatroon

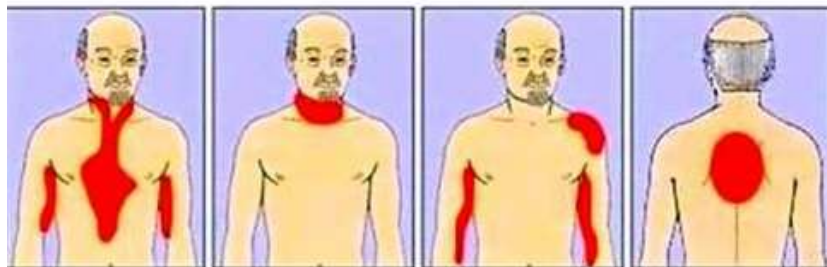

Pijn midden op de borst

Uitstraling kaak en nek

Uitstraling linker arm

Pijn maagstreek

Pijn maagstreek, armen, nek en kaak

Uitstraling nek

Uitstraling linker schouder en beide armen

Pijn tussen de schouderbladen

#ZORGVOORVROUWEN

SYMPTOMEN VAN EEN HARTINFARCT BIJ VROUWEN

- BEKLEMMENDE OF DRUKKENDE PIJN OP DE BORST
- PIJN TUSSEN SCHOUDERBLADEN, BOVENARMEN, KAAK, NEK, RUG OF MAAG
- KOORTS, ZWETEN
- KORTADEMIG
- EXTREME VERMOEDIGHEID
- DUIZELIGHEID
- ANGSTIG, ONRUSTIG GEVOEL
- MISSELIJKHEID OF BRAKEN

WOMEN INC

Hoe zit met (h)erkenning bij dokters?

- Klinisch beeld bij vrouwelijke patiënten minder duidelijk, meer diversiteit in symptomen
- Vrouwelijke patiënten denken zelf niet aan cardiale oorzaak
- Vrouwelijke patiënten zijn emotioneler in antwoorden, stellen meer vragen, houden meer rekening met gevoelens van anderen; "*interpreteren*"
- Mannelijke patiënten communiceren directer; "*rapporteren*"
- Diagnose coronairlijden even vaak gemist door mannelijke als vrouwelijke huisartsen

Hoe zit het met diagnostiek?

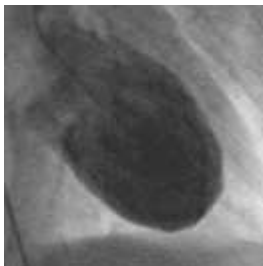
- Fout-positieve fietstest door hormonale invloeden (oestrogeen)
- Fout-positieve fietstest door verdikte hartspier bij hoge bloeddruk
- Slechte belastbaarheid goede voorspeller
  - 5-jaars sterfte onafhankelijk van symptomen
- Verstoring SPECT door borstklierweefsel
- Dotteren even succesvol
- Even ernstige letsels veroorzaken minder ischemie bij vrouwen

Behandeling

- I.p behandeling volgens het ACS protocol
- Bij vrouwen onderbehandeling vanwege minder vaak verhoogd troponine en normaal ECG
- Vrouwelijke patiënten minder vaak hartkatheterisatie bij zelfde indicatie

Takotsubo cardiomyopathie

- Meer dan 90% post-menopauzale vrouwen
- 10 maal vaker bij mannen dan bij vrouwen
- Symptomen niet te onderscheiden van een myocardinfarct
- Stress geïnduceerd (rouw, werkeloos, "broken heart syndrome")
- Punt van het hart breed en staat stil, basis van het hart beweegt als enige
- Normale kransslagaderen
- Goede prognose: volledig herstel 6 weken

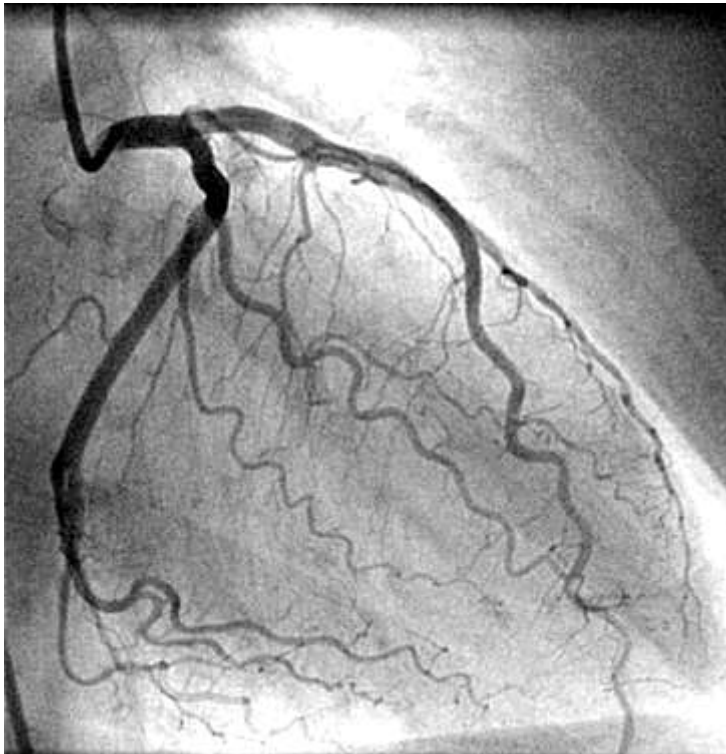
SCAD (spontane coronairdissectie)

- > 90% van alle SCAD bij vrouwen tussen 45 en 65 jaar
- 10-25% van ACS bij vrouwen < 65 jaar o.b.v. SCAD
- Spontane coronaire dissectie: typisch LAD
- Vooral in de zwangerschap, post-partum periode

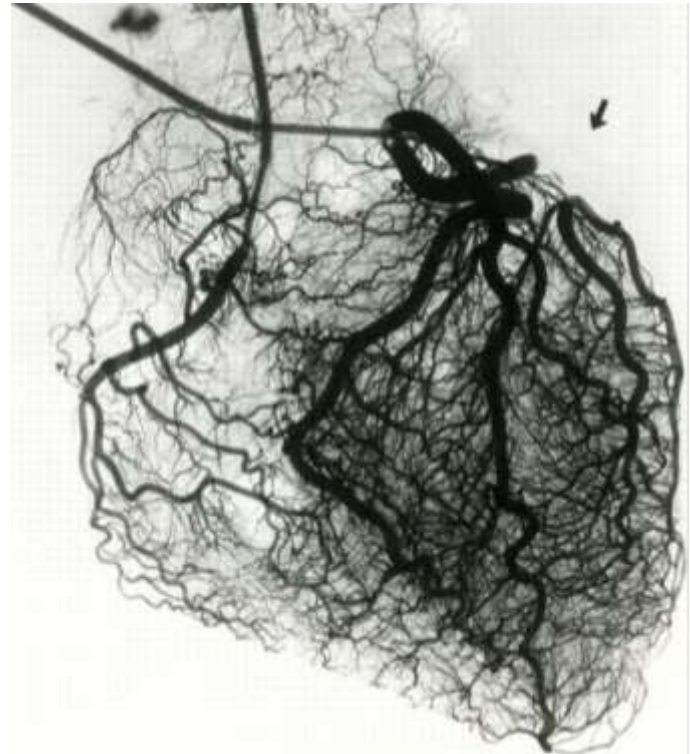
Stabiele angina pectoris: microvasculair lijden

Microvasculaire dysfunctie (MCD), wat is het?

- Primaire taak van microcirculatie is om de balans te behouden tussen de myocardiale zuurstofvraag en coronaire doorbloeding
- Dysfunctie kan leiden tot ischemie door beperkte vasodilatatoire capaciteit of misplaatste vasoconstrictie

Epicardiale vaten zichtbaar bij hartcatheterisatie

Werkelijke vaatvoorziening (PA),
90% van de coronaire vasculatuur is
microcirculatie

Symptomen

- Angina pectoris bij inspanning
- Angineuze klachten uitgelokt door variabele grens van fysieke activiteit
- Angineuze klachten persisteren uren na staken van activiteit
- Angina getriggerd door palpitations / mentale stress
- Matige respons op NTG
- Dyspnoe bij inspanning
- Vermoeidheid (met name de dag na een zeer actieve dag)
- Angina in rust, s nachts of in de vroege morgen

Behandeling

- Leefstijladviezen
  - Gewichtsreductie, gezonde voeding en bewegen
  - Maar ook stress reductie d.m.v. mindfulness of cognitieve therapie

- *Ca 30% van patiënten houdt invaliderende klachten, ook na instellen op medicatie, leefstijlaanpassing enorm belangrijk!*

Behandeling

- Behandeling onderliggende risicofactoren, secundaire preventie
  - NB. Vrouwen meer bijwerkingen statines, bètablokkers
- Aspirine (Acetylsalicylzuur) bij vrouwen < 65 jaar preventief: geen reductie van aantal infarcten
- Alleen bij aangetoond kransslagaderlijden geïndiceerd
- Geen verschil bij andere bloedverdunners

Medicatie

- Bètablokkers, m.n. Nebivolol, bij inspanningsgebonden klachten
- Calciumantagonisten, m.n. Diltiazem, bij angineuze klachten in rust
  - Vaak Nebivolol met Diltiazem gecombineerd
- Antihypertensiva ACE of ARB
- NTG sl bij angineuze aanvallen
- Nicorandil, Ranolazine of Ivabradine zijn te overwegen
- Imipramine bij verhoogde pijnperceptie
- Neurostimulator

Om te onthouden

- Neem klachten serieus, ook als je ze niet goed kunt plaatsen
- Kijk kritisch naar levensstijl: voeding, beweging
- Onder de 55 jaar is roken een veel zwaardere risicofactor dan bij mannen: dus stoppen van levensbelang
- Microvasculaire dysfunctie moeilijk te behandelen ziektebeeld
- Bij overgangsklachten: ook cardiaal nakijken, bloeddruk en cholesterol controleren